

A német könyvtárak. *)

Mikor Luitprand püspök Otto német király udvarában, 958-ban „*Antapodosis* (a visszatorlás könyve) című munkáját írta, attól félt, hogy mondani fogják: minek egy új könyv, elődeink már úgy is annyit írtak, hogy inkább olvasókban mint könyvekben szűkölködünk! Mit mondana a tudós püspök, ha a jelenkor könyvhalmozait látná és tapasztalná, hogy mindezek daczára még most is inkább van könyvekben, mint olvasókban hiány.

Alig létezik valami, mi a közművelődési viszonyokra nézve oly fontossággal bírna, mint a könyvtárak ügye. Hatalmas előmozdítói ezek a nép szellemi haladásának, a civilisationnak. Azoban nem csak a könyvek számától függ a könyvtárak értéke, hanem egyszersmind a könnyűségtől is, melylyel a könyvekhez férni, a kényelemtől, melylyel azokat használni lehet. Megfontolásra méltó az, mit Miksa császár mondott, mikor 1575-ben magánkönyvtárát Bécsben nyilvános használatra átengedte: „Oly könyvtár, mely a közönség előtt el van zárva, ha még oly jól van is berendezve, égő gyertyához hasonlít, mely véka alatt áll, úgy hogy világát senki sem láthatja.

*) Bizonyára nem lett volna érdektelen ez alkalommal a magyar közkönyvtárakról is megemlékezni. Mikor azonban külföldi könyvtárakról van szó, jobb a helyett, hogy a magunkéiról is mondanánk valamit — egy nagyot gondolni s egészen visszafojtani a keserű megjegyzéseket, mikre az igazság érzete önkénytelenül ragadni fogna. Nem országos szegény-e az, hogy Budapestnek, a haza büszkeségének egyetlenegy kellőleg felszerelt s hasznavehetőleg rendezett könyvtára sincs.

A mi különösen a természettudományi munkákat illeti, ilyeket a pesti könyvtárakban hiában keresünk; ebben a tekintetben az akadémia, muzeum s az egyetem könyvtára összevéve sem érdemes még csak futólagos megemlítésre sem. Ez a mi szegény természettudományi társulatunk pedig — egyelőre legalább — feladatai közé sem számíthatja egy általános természettudományi könyvtár alapítását, mely a tudomány művelőit és kedvelőit egyaránt kielégítené. Szerencse lesz már az is, ha az értelmiség növekvő részvéte s a kormánytól joggal remélhető segély mellett pár év alatt oda juthatunk, hogy a társulat könyvtára a közérdekű természettudományi munkákkal felszerelve és folytonosan gazdagítva, a nagy közönség használatára megnyitathatik.

E terv lehet hogy merész, de nem tartozik az utópiák sorába. Emelkedjenek a társulat évi bevételei csak 8—10,000 forintra s részesítse a kormány e valóban országos érdekű könyvtárt csak pár ezer forintnyi évi segélyben — úgy az, mi most még csak merész terv, azonnal valósítható.

Szerk.

Még csak 400 éve, hogy a könyvsajtó munkálkodik és tevékenysége már annyira nőtt, hogy azt számokkal kifejezve elképzelni is alig lehet.

Bátran lehet állítani, hogy az első 3 században nem nyomtatott annyi mint most egy év alatt.

Hosszú időszakra volt szükség, míg az emberek felfogták az új találmány horderejét, míg érvényre jutott egyike a legnagyobb feltalálásoknak, mit az emberi nem valaha tett. Egy pár nemzedéknek sírba kell szállani, míg a legáldásosabb találmány is általános elismerésre vergődik.

Innen van az, hogy a legelső nyomdák nem is idéztek elő valami nagy lendületet a könyvforgalomban; a könyvek még hosszú ideig ritkábbak voltak a kéziratoknál.

Ma persze a német találmány már régen megtette körútját a földön, ma már a négerek és hottentották jobban felhasználják annak termékeit mint azt a művelődésére büszke európai tán gondolná. Nemcsak az északamerikai négereknél akadunk hírlapokra, hanem Délafrikának is van már 29 rendes újsága, Ausztráliának 57, Vandiemenn-földnek 12 és egyedül csak a Sandwichszigeten 6 újság jelenik meg 10,000 példányban.

Hogy ezen számokat össze sem lehet hasonlítani az Európában, különösen Angol, Frank és Németországban évenként megjelenő újságok számával — magától értetődik.

Ebben a tekintetben érdekes számokat mutat fel a lapirodalomnak statisztikája. Legelső helyet foglalja el Anglia, ezután következik Franciaország és az Egyesült Államok és csak a negyedik helyen áll Németország.

A hírlapirodalomról szóló kimutatásokban mily roppant számokkal van dolgunk, már az a tény is mutatja, hogy 1868-ban az észak német postakerület intézeteinél 2566 német újság volt megrendelhető és pedig 761 politikai, 947 nem politikai de adóköteles, és 858 nem politikai adómentes lap. *)

A hírlapok keletére nézve Németország már csak azért sem versenyezhet Angol és Franciaországgal, mert ezekben szabad a lapokat az utcásarkokon is árulni. Egyedül csak Párisban 19 politikai napilap 75 millió példányban kelt el egy évben, daczára az újságbélyegnek, mely a második császárság alatt behozatott.

Londonban már 1850-ben 65 millió újság kelt el, de 1855 óta, mióta t. i. a bélyegadó megszüntetett, az évenként eladott újságpéldányok száma megkétszereződött. Északamerikában 400, mások szerint 600 millió példány teszi meg évenkénti körútját az ott megjelenő 3000 újságból.

Ezen óriási számok mellett eltűnik Németország hírlap forgalma! Azonban ellenkezőleg áll a dolog, ha az évenként megjelenő könyvek számát vesszük tekintetbe.

*) A lipcei „Illustrirte Zeitung“ szerint az idén már ugyanott 2823 német újságot rendelhetni,

Ezen a téren a komoly munkásságú Németország foglalja el az első helyet. Már 1846-ban 11086 új munka jelent meg Németországban. Az 1848. és 49-iki válságos idők azonban itt is tetemes csökkenést idéztek elő, mint egyáltalában a nemzet egész szellemi életében. 1849-ben csak 8500, de már 1856-ban 10,500 könyv jelent meg, 1865-ben a Hinrichsféle könyvtári jegyzék 8978 és 1866-ban 7765 megjelent új munkát mutatott ki. 1868-ban ugyanezen könyvjegyzék szerint 12,936 német munka látott napvilágot.

Németországot a könyvforgalomra nézve Franciaország követi. Az 1867-iki világkiállítás kimutatása szerint az előtte való évben megjelent könyvek száma 3399 kötetre ment. Az Angliában és az Egyesült Államokban évenként megjelenő új munkák száma még kisebb mint Franciaországban.

Ha azonban az egyes munkák példányainak számát vesszük tekintetbe, épen fordítva áll a viszony a fennevezett országokban. Az északamerikai államok foglalják el ebben a tekintetben az első helyet. Nem ritka eset, hogy tudományos munka 4—500,000 példányban kel el. Németországban bizonyosan nem volt rá eset, hogy tudós, mint ez az Unióban 2 orvossal — Wood és B a c h e — történt, munkájával 80,000 dollárt nyert volna. Angliában drágák ugyan a könyvek, de mégis vannak olcsó pennykiadások is, melyek roppant sok példányban terjednek szét.

Azonban egészen más is az angol és északamerikainak könyvszükséglete, mint a németé! Ott minden jóra való vendéglő nagyobb könyvtárral bír mint egy pár kis német város összesen. Nem is igen érthetjük, ha azt halljuk, hogy a californiai San Franciscóban egy könyvkereskedés 110,000 kötet ifjúsági iratot tart, vagy hogy a newyorki könyvkereskedő I v i s o n csak Illinoisba évenként 185,560 hasonnemű könyvet szállít. Hogy amellet rosz könyvek is roppant elterjedést nyernek: az a mondottak szerint várható.

Ezen föltűnő különbségek egyik főoka a német könyvkereskedők rosz speculatioja. Magasra emelik a könyveknek árát, melyek ez okból csak kevés vevőre találnak; ezen eljárás által gátolják a könyvek elterjedését és sokkal kevesebb haszonra tesznek szert, mint például az amerikai kiadók, kiknek kiadványai, miután sokkal olcsóbbak roppant nagy számmal kelnek el. És dacára az olcsó kiadásoknak az írók sokkal méltányosabb díjazásban részesülnek mint Németországban.

Ily körülmények közt lehetetlen a szegénynek könyveket szerezni, az úgynevezett kölcsönkönyvtárak használására szorul, melyek, mert csak pénzszerezés, nem pedig magasabb célból indulnak ki, a ponyvairodalomnak tágas ért nyitnak, míg a jó, de épen azért drága könyvek ezen rétegekbe nem hatolnak. A gazdagnak módjában áll könyveket szerezni, könyvtárt alapítani, ám bár ezen „noble passion“ már régen kiment a divatból; legnagyobb részt azt gondolják, hogy már eleget tettek, ha egy pár szépen bekötött könyv pompá-

zik az íróasztalon. Csak a tudomány embereinél találhatók szakkönyvtárak, melyek — fájdalom — birtokosuk halála után ismét szétszóratnak.

Virágzási korszakában minden nép szaporította a könyvtárak számát. Már a könyvsajtó feltalálása előtt az arabok uralkodása alatt Cordovában volt 70 könyvtár. De az új kornak nincs is azon kegyelele a könyvek iránt, mely az arabokat jellemezte. Egyik fejedelmök Almanum egy a görögök ellen viselt szerencsés háború után késznek nyilatkozott a hódítványokat visszabocsátani, ha a Görögországban létező könyvek lefordítása neki megengedtetik.

Ami a könyvtárakat és azoknak kezelését illeti különösen, a tudós Németország még sokat tanulhat a külföldtől. Párisban a császári könyvtáron kívül még számos más könyvtár van felszerelve 50—250,000 kötettel. Franciaország nyilvános könyvtáraiban összesen 6,233,000 kötet áll rendelkezésre.

Erre még a kis Turin is eclatans példát mutat. Turin a már fenálló 4 városi könyvtár mellett egy ötödiket léptetett életbe. 400 olvasó látogatta naponként a turini egyetemi könyvtárt; most, mióta azt esténként is használni lehet, az olvasók száma 600-ra szaporodott, sőt néha 1000-re is megy. A könyvtár most délelőtti 8-tól, délutáni 4 óráig, és este 7-től 11-ig nyitva van, tehát naponként 12 órán át használható.

Mennyit használnak a jól berendezett és felszerelt olvasótermek azt Londonban tapasztalhatjuk. Egy millió font sterling fordítatott egy olvasóteremre, de már egy pár év múlva kitűnt, hogy ez sem felelt meg a szükségletnek, daczára annak, hogy a legnagyobb teremben 20,000 kötet van, a mely mindenkinek minden ellenőrzés nélkül rendelkezésére áll. Azonkívül jó könyvjegyzékről is van gondoskodva, melynek segítségével bárki is tájékozhatja magát a *könyvilágban*.

Nagy fejedelmek közönségesen, a hódító híréen kívül, más híre is tettek szert — t. i. nagy könyvtárakat alapítottak. Így péld. Nagy Frigyes szüntelen háborúi daczára, melyeket viselt, talált mégis időt a 72,000 kötetből álló berlini fejedelmi könyvtár gyarapításáról gondoskodni. A kötetek számát megettőztette és a mostani könyvtárépületet építette. Ausztriában, 1774-ben a jezsuita rend eltörlötetése után, könyvgyűjteményei Bécsbe vitettek, úgy hogy a császári könyvtár, II. József vételei által is tetemesen gazdagodván, annyira gyarapodott, hogy 1806-ig a legnagyobb német könyvtár volt.

Ebben az időben t. i. a müncheni annyira szaporodott a zárdái könyvtárak elkoboztatása által, hogy a bécsit második rangra szorítá! Fájdalom, hogy nagybbodásának nem ez volt egyedüli oka. Mikor 1806-ban Augsburg Bajorországba kebelezetett, elvitték az ottani városi könyvtár minden értéke sebb könyveit és kéziratait. Ép így cselekedtek Regensburgban is, úgy hogy a legnagyobb német könyvtár nem épen a legerkölcösebb eszközökkel emelkedett ezen rangra.

Alig léteznek statistikai adatok, melyek oly nehezen volnának megsze-

rezhetők, mint azok, melyek a könyvtárak statistikájára vonatkoznak. A nyomtatványok különbözősége, és sokszor a hivatalnokok törekvése könyvtáraikat nagyobbaknak előtüntetni mint a milyenek, hozta divatba azt a szokást Németországban, a röp- és folyóiratokat egybefoglalni a nagyobb művekkel, minélfogva ezek száma nagyobbak látszik a külföldiekhez képest. A világ legnagyobb könyvtárai a pekingi és párisi. Az utóbbi áll 800,000 kötet tudományos munkából, hasonló számú kötet röpíratból, 1 millió okmány- és 85,000 kéziratból; ez a Németországban divatozó számítási mód szerint 1,600,000 kötet- és 1,085,000 kéziratnak tekintetnék.

Azonban Németországnak is vannak csakugyan bámulatos nagyságú könyvtárai. Dr. Petzholdt hivatalos összeírásában az 1850—53-ik évekre a következő számokat találjuk:

München	800,000 kötet	22,000 kézirat
Berlin	500,000	„ 10,000 „
Stuttgart	360,000	„ 3,400 „
Bécs	345,000	„ 20,000 „
Drezda	300,000	„ 2,800 „
Darmstadt	230,000	„ 4,000 „
Wolfenbüttel	200,000	„ 5,000 „
Gótha	150,000	„ 5,000 „
Weimar	150,000	„ 2,000 „
Hannovera	100,000	„ 2,000 „
Karlsruhe	100,000	„ 1,300 „

A többi mind 100,000 kötetten alól volt.

Ezóta tetemes gyarapodást mutatnak fel a nevezett könyvtárak, a növekedés azonban oly viszony szerint történt, hogy ma már, mi a kötettszámot illeti, a könyvtárak rendje megváltozott.

A 6 első könyvtár állapotát a következő számok tüntetik elő.

München	900,000 kötet
Berlin	700,000 „
Drezda	500,000 „
Stuttgart	450,000 „
Bécs	400,000 „
Darmstadt	300,000 „

Németországban jelenleg létezik 23 egyetemi könyvtár; egy közt 17 oly nagy, hogy kötetének száma a 100,000-et már 1853-ban túlhaladta.

A legnagyobbak a következők:

Göttinga	400,000 nyomtatvány
Boroszló	350,000 „
München	230,000 „ (már 1852-ban)
Heidelberg	220,000 „

Tübinga	200,000	nyomtatvány (már 1853-ban)
Jéna	200,000	„
Freiburg	170,000	„
Bécs	159,000	„
Prága	126,000	„

Ezek után jönnek: Rostock, Bonn, Erlangen, Lipcse, mindenik 120,000 és Halle, Giessen, Marburg, Würzburg mindenik több mint 100,000 kötettel. A bécsi és prágai egyetemek könyvtárai 15 év alatt 39,000, illetőleg 6000 kötettel szaporodtak, míg a kis jénai egyetem, mely nem is tartozik a híresebb német egyetemek közé, könyvtárának kötetszámát 1853 óta megkétszerezte.

A felhozott számok azonban korántsem engednek következtetést vonni ezen könyvtárak értékére, használhatóságára. A göttingai foglalja el ebben a tekintetben is az első helyet, amennyiben ez a legteljesebb német könyvtár. Utána következik a heidelbergai egyetem könyvtára.

Lássuk már most, milyen összegek felett rendelkeznek ezen könyvtárak évenként. A legnagyobb német könyvtár, az udvari könyvtár Münchenben évenként 34,000 forinttal van dotálva, mely összegből azonban csak 16,000 forint fordítatik könyvekre. Körülbelül úgy áll a dolog Bécs és Berlinben, amannak 19,000 frt., ennek 10,000 tallér áll évenként rendelkezésére. Hasonló célra fordítatik Drezdában 3500 tallér, Darmstadtban 10,000 frt., Stuttgartban 6000 frt., Wolfenbüttelben 400 tallér. Tehát összesen 44,000 tallér fordítatik évenként ezen 7 nagy fejedelmi könyvtárra. Ezen összegek pedig sehogysen állanak arányban az évenként megjelenő új tudományos munkák számával, mely évenként a nemzeti irodalmat gazdagítja.

Másképen áll a dolog külföldön, különösen Angliában. A britt múzeum könyvtárára Londonban, levonva az igazgatási költségeket, évenként körülbelül 200,000 tallért fordít. És ott tűzálló vas szekrényekre, melyek a könyvek befogadására szolgálnak, többet adnak ki, mint Németországban a fennevezett 7 fejedelmi könyvtárra összesen. Csupán csak könyvkötésekre évenként 7500 font sterling van szánva, azaz körülbelül 50,000 tallér. Ha evvel összehasonlítjuk azon összegeket, melyek mind a 23 német egyetemi könyvtár rendelkezésére állanak, azon mindenesetre csodálatos eredményre jutunk, hogy Angliában egy könyvtár többet ad évenként könyvkötésekre, mint a mennyit 23 német egyetem egyáltalában könyvtáraitra fordít.

De ha ezen összehasonlítást nem is tesszük mégis feltűnő, hogy Poroszország, melynek tanintézetei sok tekintetben mintaintézetek gyanánt szolgálnak az egész világnak, 6 egyetemének könyvtáraitra körülbelül csak 22,000 tallért fordít.

Kevésbé tűnik az fel Ausztriában, mely mindig pénzszükségben van. A 4 német egyetemi könyvtár — Bécs, Prága, Innsbruck, Gratz — t. i. összesen 7200 forintról rendelkezik évenként, míg Szászországban és Württembergben

gában minden egyes főiskola ennél nagyobb összeggel van dotálva a könyvtári czélokra.

Persze ha tekintetbe vesszük, hogy mennyit költ Ausztria hadi czélokra, ha a bécsi arzenált megnézzük, mely milliókba került és mely óriási épület csak ágyúknak és golyóknak van szentelve, akkor világos lesz előttünk, hogy ott, hol annyit fordítanak az emberirtó háborúra, szellemi javak megszerzésére nem lehet sokat tenni.

Az arzenálban a művész megkísérté a háborút művelődési missiójában ábrázolni, de ezen missió daczára mégis nagyon silányul kamatozó tőke a háború.

És épen a legújabb idő megmutatta, hogy milyen kevés hasznot hozott mind azon hadi előkészület, a költséges arzenál, és hogy ezt a sok milliót másképen kellett volna értékesíteni. Nem a golyók és ágyúk száma, hanem a szellem, mely ezeket irányozza, teszi nagygyá, hatalmassá a nemzetet. — „*Unsere Zeit.*“ *Neue Folge 4-ik évfolyam p. 881 után.*

Közli :

H. Á.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.